

Bertolt Brecht

Trommelen in de Nacht

KOMEDIE

Vertaling Tom Kleijn

Voor Bie Banholzer

Versies 1918 – Suhrkamp 1953

Opmerking bij het toneelbeeld

Deze komedie werd in München [volgens de aanwijzingen van Caspar Neher] in het volgende toneelbeeld gespeeld. Achter de ongeveer twee meter hoge kartonnen wanden die kamermuren voorstelden, was de grote stad op een kinderlijke manier geschilderd. Steeds enkele seconden voor het opduiken van Kragler kleurde de maan rood. De geluiden werden zwak aangegeven, de Marseillaise werd in het laatste bedrijf op een grammofoon gespeeld. Het derde bedrijf kan, als het niet snel en muzikaal werkt en het tempo opjaagt, weggelaten worden. Het verdient aanbeveling in de zaal enige affiches op te hangen met spreuken als »ELKE MAN IS OP ZIJN BEST IN ZIJN EIGEN HUID« en »KIJK NIET ZO ROMANTISCH«.

PERSONEN

Andreas Kragler.

Anna Balicke.

Karel Balicke, *haar vader*.

Amalia Balicke, *haar moeder*.

Frederik Murk, *haar verloofde*.

Baboesch, *journalist*.

Glubb, *de drankenhandelaar*.

Picadillybarmanke, *ober*.

[Rozijnen/Krentenbar] Tsibebenmanke, *zijn broer, ober*.

De Dronken Man.

Bulltrotter, *een krantenverkoper*.

Laar, *een boer*.

Een Arbeider.

Augusta, Marie, *prostituees*.

Een dienstmeisje.

Een krantenverkoopster.

De gebroeders Manke worden door dezelfde acteur gespeeld.

Het drama speelt zich af tijdens een novembernacht van de avond tot aan de ochtendschemering.

© Copyright 1953 Suhrkamp Verlag, Berlin

© Copyright Nederlandse vertaling: Tom Kleijn 2011

EERSTE BEDRIJF (Afrika)

Bij de familie Balicke.

Donker vertrek met mousseline gordijnen. Het is avond.

BALICKE *scheert zich voor het raam.*

Nu is hij al vier jaar vermist. Nu komt hij nooit meer terug. De tijden zijn verdomd onzeker. Iedere man is goud waard. Ik had twee jaar geleden al mijn zegen gegeven. Maar ik ben in die vervloekte sentimentaliteit van jullie getrapt. Nu zou ik over lijken gaan.

MEVROUW BALICKE *voor de foto aan de muur van Kragler als artillerist.*

Hij was zo'n goed mens. Hij was zo'n eenvoudig mens.

BALICKE

Nu is hij verrot.

MEVROUW BALICKE

Maar als hij terugkomt!

BALICKE

Uit de hemel komt niemand terug.

MEVROUW BALICKE

Bij god en alle engelen, Anna zou zich wat aandoen!

BALICKE

Als ze dat zegt, is ze een domme gans en ik heb nog nooit een gans gezien die zelfmoord pleegt.

MEVROUW BALICKE

Ze is al de hele tijd kotsmisselijk.

BALICKE

Dan moet ze niet zoveel bramen en haringen naar binnen werken! Die Murk is een prima kerel, voor die mogen we God op onze blote knieën danken.

MEVROUW BALICKE

Geld verdienen doet hij. Maar vergeleken met die andere! Ik krijg de tranen in mijn ogen.

BALICKE

Vergeleken met dat lijkt? Ik zeg het je: nu of nooit! Wacht ze soms op de paus? Moet het soms een neger zijn? Ik heb genoeg van dat romantische gedoe.

MEVROUW BALICKE

Maar **als** hij komt, dat lijkt dat nu verrot, zoals jij zegt, uit de hemel of uit de hel?
Mijn naam is Kragler – wie zegt hem dan dat hij een lijk is en dat zijn liefje bij een
ander in bed ligt?

BALICKE

Ik zeg het hem! En nu zeg **jij** tegen dat ding dat ik er genoeg van heb en dat de
bruiloftsmars wordt geblazen en dat Murk de man is. Als **ik** het zeg, verzuipen we
weer in haar tranen. Doe nou alsjeblieft het licht eens aan!

MEVROUW BALICKE

Ik haal pleisters. Zonder licht snijd jij je altijd.

BALICKE

Snijden kost niks, licht wel. *Roept naar achteren.* Anna!

ANNA in de deuropening.

Wat is er, vader?

BALICKE

Luister alsjeblieft eens naar je moeder en begin niet te brullen op deze feestdag!

MEVROUW BALICKE

Kom hier, Anna! Vader vindt dat je zo bleek ziet, alsof je al nachten niet meer slaapt.

ANNA

Ik slaap wel.

MEVROUW BALICKE

Kijk, zo kan het niet eeuwig doorgaan. Nu komt hij toch nooit meer. *Steekt kaarsen
aan.*

BALICKE

Nu komen de krokodillentranen weer!

MEVROUW BALICKE

Het was niet gemakkelijk voor je en het was een goed mens, maar nu is hij
gestorven.

BALICKE

Begraven en verrot!

MEVROUW BALICKE

Karel! En dan is er Murk, dat is een flinke kerel, hem gaat het voor de wind!

BALICKE

Zo is het!

MEVROUW BALICKE

En dus moet je in godsnaam maar ja tegen hem zeggen.

BALICKE

Maak er nou geen opera van!

MEVROUW BALICKE

Dus moet je hem in godsnaam maar nemen!

BALICKE *woedend met de pleisters bezig.*

Ja, verdomd nog aan toe, denk jij soms dat die jongens voetbal met zich laten spelen? Ja of nee? Dat geloens naar de hemel is flauwekul!

ANNA

Jja, Papa!

BALICKE *gevoelig.*

Nou, begin dan nu maar te huilen, de sluisdeuren staan open, ik doe alleen nog even mijn zwemband om.

MEVROUW BALICKE

Hou je dan helemaal niet van Murk?

BALICKE

Nou, wat is dat voor een onzedelijke vraag!

MEVROUW BALICKE

Karel! Hoe zit het dan met Frederik, Anna?

ANNA

Jawel! Maar dat weten jullie toch en ik ben zo kotsmisselijk.

BALICKE

Helemaal niets weet ik! Ik zeg je, die kerel is vergaan en verrot, daar ligt geen enkel bot meer van bij elkaar! Drie jaar! En geen teken van leven! En zijn hele veldbatterij ontploft! De lucht in gevlogen! Aan flarden! Vermist! Daar is geen kunst aan om te zeggen waar die terecht is gekomen! Dat komt alleen door jouw vervloekte angst voor spoken! Schaf je een man aan en je hoeft 's nachts niet meer bang te zijn voor spoken. *Naar Anna toe lopend, met gespreide armen.* Ben je een dapper wijfie of niet?! Nou, kom eens hier!

Er wordt gebeld.

ANNA *geschrokken.*

Dat is hem!

BALICKE

Hou hem buiten tegen en bereid hem voor!

MEVROUW BALICKE *in de deuropening met een wasmand.*
Heb je helemaal niets voor in de was?

ANNA

Ja. Nee. Nee, ik geloof dat ik niets heb ...

MEVROUW BALICKE

Maar het is toch al de achtste.

ANNA

Al de achtste?

MEVROUW BALICKE

Natuurlijk de achtste!

ANNA

En als het nou de achttiende was?

BALICKE

Wat is dat voor geklets daar bij de deur! Kom binnen.

MEVROUW BALICKE

Dan zorg ervoor dat je wat in de was krijgt! *Af.*

BALICKE *gaat zitten, neemt Anna op zijn knieën.*

Kijk, een vrouw zonder man, dat is een godslastering! Toegegeven, je mist je jongen, die met het grote leger mee moest. Maar weet je eigenlijk nog wel wie hij is? Je hebt geen idee, liefje! Zijn dood heeft van hem iets voor het rariteitenkabinet gemaakt. Hij is in die drie jaar mooier geworden; dus als hij niet morsdood was, zou hij heel anders zijn dan je denkt! En bovendien is hij verrot en ziet er niet meer goed uit! Hij heeft geen neus meer. Maar jij mist hem! Neem dus een andere man! Natuur, weet je! Je zult wakker worden als een konijn in een klaverveld! Je bent toch gezond van lijf en leden en hebt gezonde trek! Daar is warempel niets godslasterlijks aan!

ANNA

Maar ik **kan** hem niet vergeten! Nooit! Nu praten jullie op me in, maar ik **kan** het niet!

BALICKE

Pak Murk, die zal je wel van hem af helpen!

ANNA

Maar ik hou toch van hem en ooit zal ik alleen maar van hem houden, maar nu is dat nog niet.

BALICKE

Nou, hij krijgt je wel zover, hij heeft alleen bepaalde volmachten nodig, zoiets speel je het beste klaar binnen het huwelijk. Ik kan je dat niet zo uitleggen, daar ben je te jong voor! *Kietelt haar.* Dus: afgesproken?

ANNA *lacht smakelijk.*

Ik weet helemaal niet of Frederik wil.

BALICKE

Vrouw, hier komen!

MEVROUW BALICKE

Alstublieft, komt u de woonkamer in, komt u alstublieft binnen, meneer Murk!

BALICKE

Goedenavond, Murk! Zo, je ziet eruit als een waterlijk!

MURK

Juffrouw Anna!

BALICKE

Wat heb je? Alle hoop verloren? Waarom ben je zo lijkbleek? Zijn het de schoten in de avondlucht? *Stilte.* Nou, Anna, verwen hem! *Gaat gewichtig af met zijn vrouw.*

ANNA

Wat heb je, Frederik? Je bent echt bleek!

MURK *snuffelend.*

Die rode wijn is zeker voor de verloving? *Stilte.* Was er iemand hier? *Naar Anna toelopend.* Was iemand hier? Waarom word je nu zo bleek als een vaatdoek? Wie was hier?

ANNA

Niemand! Niemand was hier! Wat heb je toch?

MURK

Waarom dan die haast? Maak me niks wijs! Nou, laat hem maar komen. Maar in deze bouwval vier ik geen verloving!

ANNA

Wie zegt iets van verloving?

MURK

Je moeder. Het oog van de Heer maakt de lammeren vet! *Loopt onrustig rond.* Nou ja, en wat dan nog?!

ANNA

Jij doet de hele tijd alsof mijn ouders het belangrijk vinden! Mijn ouders kan het echt niets schelen! Niet als het er op aan komt!

MURK

Wanneer heb jij eigenlijk je eerste Communie gedaan?

ANNA

Ik bedoel alleen dat je er een beetje te gemakkelijk over doet.

MARK

O zo? Over die andere?

ANNA

Ik heb niets over die andere gezegd.

MURK

Maar daar hangt hij en daar is hij en daar loopt hij rond!

ANNA

Dat was iets heel anders. Dat was iets wat jij nooit kunt begrijpen, omdat dat gewoon geestelijk was.

MURK

En dat tussen ons, dat is vleeselijk?

ANNA

Dat tussen ons, dat is niets!

MURK

Maar nu! Nu is het iets!

ANNA

Dat weet je niet.

MURK

Ah, er wordt hier binnenkort een heel andere toon aangeslagen!

ANNA

En dat geloof jij.

MURK

Ik vraag je toch ten huwelijk!

ANNA

Is dit jouw liefdesverklaring?

MURK

Nee, die komt nog.

ANNA

Het gaat per slot van rekening om een mandenfabriek.

MURK

Wat ben jij toch een loeder! Hebben die gisternacht weer niets geroken?

ANNA

O Frederik! Die slapen als marmotten! *Vleit zich tegen hem aan.*

MURK

Wij niet!

ANNA

Smeerlap!

MURK *trekt haar tegen zich aan, maar kust haar beheerst.*

Loeder!

ANNA

Wees eens stil! Daar rijdt een trein door de nacht! Hoor je? Ik ben soms bang dat hij komt. Dan lopen me de rillingen over de rug.

MURK

Die mummie? Laat die maar aan mij over. Hoor eens, één ding zeg ik je: die moet weg uit onze maatschap! Geen koude man tussen ons in bed! Ik duld geen tweede naast me!

ANNA

Niet boos worden! Kom, Frederik, vergeef me!

MURK

De heilige Andreas?! Dat hersenspinsel! Dat leeft na onze bruiloft net zo min meer als na zijn begrafenis. Wedden? *Lacht.* Ik wed: om een kind.

ANNA *verbergt haar gezicht tegen zijn borst.*

O, zeg zoiets niet!

MURK *vrolijk.*

En of! *Naar de deur.* Vooruit met de geit, moeder! Dag, vader!

MEVROUW BALICKE *vlak achter de deur.*

O kinderen! *Barst in snikken uit.* Als een donderslag bij heldere hemel!

BALICKE

Moeilijke bevalling, hè?

Algemene omhelzing en ontroering.

MURK

Tweelingen! Wanneer vieren we de bruiloft? Tijd is geld!

BALICKE

Over drie weken voor mijn part! De twee bedden zijn in orde. Moeder, avondeten!

MEVROUW BALICKE

Zo meteen, zo meteen, man, laat me toch eerst op adem komen. *Loopt naar buiten.*
Als een donderslag bij heldere hemel!

MURK

Sta me toe dat ik jullie vanavond voor een fles in de Picadillybar uitnodig. Ik ben voor een onmiddellijke verloving. Jij niet, Anna?

ANNA

Als het moet!

BALICKE

Maar hier toch! Waarom de Picadillybar? Heb jij zaagsel in je kop?

MURK *onrustig.*

Hier niet! Hier absoluut niet!

BALICKE

Wat krijgen we nou?!

ANNA

Hij is zo grappig. Kom toch mee naar de Picadillybar!

BALICKE

Nu vanavond! Je bent buiten je leven niet zeker!

MEVROUW BALICKE *komt met een Dienstmeisje binnen, dient op.*

Ja, kinderen. Waar je het het minst verwacht, springen de konijnen uit de gracht! Aan tafel, heren! *Vreten.*

BALICKE *heft het glas.*

Leve het bruidspaar! *Men klinkt.* Het zijn onzekere tijden. De oorlog afgelopen. Het varkensvlees is te vet, Amalia! Door de demobilisatie overspoelen onrust, hebzucht en barbarij de oases van vreedzame arbeid.

MURK

Aan de granaatmanden, proost! Proost, Anna!

BALICKE

Steeds meer individuen met een onzeker bestaan, steeds meer duistere types. De regering is veel te slap in de bestrijding van de aasgieren van de revolutie. *Vouwt een krant open.* De opgezweepte massa's hebben geen idealen. Maar de ergsten zijn, ik kan het hier zeggen, de frontsoldaten, de verwilderde, verloederde, werkschuwe avonturiers, voor wie niets meer heilig is. Het zijn zeer zeker moeilijke tijden, dan is een man goud waard, Anna. Houd je aan hem vast. Zorg, dat jullie er bovenuit stijgen, maar altijd met zijn tweeën, steeds er bovenuit stijgen, proost! *Hij windt een grammofoon op.*

MURK *veegt het zweet van zijn voorhoofd.*

Bravo! Een echte man gaat het redden. Ellebogen moet je hebben, spijkerlaarzen moet je hebben en een gezicht en niet naar beneden kijken. Waarom niet, Anna! Ik kom ook van beneden. Loopjongen, machinebankwerker, hier een kunstje, daar een kunstje, hier wat geleerd, daar wat. Heel ons Duitsland is zo naar boven gekomen! Niet altijd handschoenen aan de handen, maar hard werken altijd, God weet het! Nu boven! Proost, Anna!

De grammofoon speelt: 'Ich bete an die Macht der Liebe'. [Chr. koraal Tersteegen 1757]

BALICKE

Bravo! Nou, wat is er, Anna?

ANNA *is opgestaan, staat half afgewend.*

Ik weet niet. Dit gaat zo snel. Dit is misschien niet zo goed, hè moeder?

MEVROUW BALICKE

Wat is er, kind? Wat een onnozele gans! Ben toch blij! Waarom zou het niet goed zijn?

BALICKE

Zitten! Of wind de grammofoon eens op, als je toch staat!

ANNA *gaat zitten.*

Pauze.

MURK

Proost dus! *Klinkt met Anna.* Wat heb je toch?

BALICKE

En dat met de zaak, Frits, met die granaatmanden, dat levert nu binnenkort niets meer op. Hooguit nog een paar weken burgeroorlog, dan is het afgelopen! Ik heb een uitstekend idee, zonder grap: kinderwagens. De fabriek is in alle opzichten rendabel. *Hij pakt Murk bij de arm en trekt hem naar achteren. Trekt de gordijnen open.* Nieuwbouw twee en nieuwbouw drie. Allemaal duurzaam en modern. Anna, wind de grammofoon op! Dat grijpt me steeds weer aan.

De grammofoon speelt: 'Deutschland, Deutschland über alles'.

MURK

Zeg, er staat een man op het fabrieksterrein! Wat is dat?!

ANNA

Wat akelig! Ik geloof dat hij naar boven kijkt!

BALICKE

Waarschijnlijk de nachtwaker! Waarom lach je, Frits? Zit je wat dwars? Het vrouwvolk is helemaal bleek weggetrokken!

MURK

Er schiet me iets vreemds te binnen, weet je: Spartakus ...

BALICKE

Onzin, dat bestaat bij ons niet! *Wendt zich toch af, onaangenaam getroffen.* Dus dat is de fabriek! *Loopt naar de tafel, Anna trekt het gordijn dicht.* Dankzij de oorlog is het mij voor die beroemde wind gegaan! Het geld lag immers op straat, waarom het niet pakken, zou krankzinnig zijn geweest. Had een ander het gepakt. Het einde van het varken is het begin van de worst! Eerlijk gezegd was de oorlog een geluk voor ons! Ons geluk bestaat in zekerheid, rond, vol, behagelijk. We kunnen in alle rust kinderwagens maken. Zonder haast! Mee eens?

MURK

Volkomen, schoonpapa! Proost!

BALICKE

Zoals jullie in alle rust kinderen kunnen maken. Ahahahaha.

DIENSTMEISJE

Meneer Baboesch, meneer Balicke!

BABOESCH *drentelt naar binnen.*

Kinderen, jullie hebben je goed verschanst voor de rode heksensabbath! Spartakus mobiliseert. De onderhandelingen zijn afgebroken. Over 24 uur artillerievuur over Berlijn!